

Ольга Рем

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У цій статті розглянуті педагогічні умови, покладені в основу моделі формування правової культури педагога професійного навчання. Обґрунтовано зміст та значення формування правової культури в майбутніх інженерів педагогів опираючись на методологічні й науково-теоретичні положення та етапи педагогічного процесу професійного навчання.

Ключові слова: педагогічні умови, правова культура, педагог професійного навчання.

Актуальність дослідження. Формування правової культури педагога професійного навчання є відкритою динамічною системою й має складну структуру. Відкритість даної системи для впливу ззовні очевидна, тому що вона зазнає постійному впливу різних зовнішніх умов: суспільних, культурних, соціально-економічних тощо. Оскільки на процес формування правової культури педагога професійного навчання діють практично всі зовнішні умови, ми ухвалюємо їх як вихідних передумов.

Мета даної статті полягає в дослідженні умов формування майбутнього педагога професійного навчання під час вивчення правових дисциплін.

Провідною тенденцією сучасних інноваційних змін є становлення гуманістичних, індивідуально-орієнтованих і гуманітарно-орієнтованих освітніх систем (Н. А. Алексєєв, Е. В. Бондаревская, В. І. Данильчук, Н. К. Сергєєв, У. У. Сериков, В. М. Сімонов, І. С. Якиманская тощо). Усі автори в методологічному відношенні опираються на відоме положення системною аналізу про те, що система не може функціонувати й розвиватися без природних і необхідних умов, сукупність яких називають середовищем системи. Вони також відштовхуються від думки вітчизняних дослідників (Ю. К. Бабанский, Г. І. Вергелес, М. Е. Дуранов, Ю. П. Соколиків тощо), які відзначають, що всяка педагогічна система може успішно функціонувати тільки при дотриманні відповідних умов.

У філософському словнику відзначається, що умова становить те середовище, обстановку, у якій те або інше явище або процес виникають, існують і розвиваються. При цьому, впливаючи на явища й процеси, умови самі зазнають їхньому впливу [1].

Даному трактуванню співзвучні визначення, які зустрічаються в психолого-педагогічній літературі. Під умовами розуміються ті відносини предмета до навколишніх явищ, без яких він виникнути й існувати не може. Тут зовнішні умови, впливаючи на процес становлення особистісної

якості, переломлюються через внутрішній зміст, де кінцевий результат впливу визначається не окремо взятими причинами, а їх сукупністю й перебуває в тісному зв'язку з усіма зовнішніми й внутрішніми умовами, які, у свою чергу, виступають підсумком попередніх взаємодій.

Обґрунтовуючи педагогічні умови формування правової культури педагога професійного навчання, ми опираємося на методологічні й науково-теоретичні положення про сутність категорії «умова», а також орієнтуємося на дослідницькі підходи, використовувані в роботах з вивчення різного роду педагогічних умов.

Педагогічна умова – це зовнішня обставина, фактор, що виявляє істотний вплив на протікання педагогічного процесу, тією чи іншою мірою свідомо сконструйований педагогом, що припускає, але не гарантує певний результат процесу. Так само, як і педагогічний засіб, умова (а точніше, – система умов) спеціально створюється, конструюється педагогом з метою вплинути на протікання процесу. Однак, на відміну від засобу, умова не припускає настільки твердої причинної детермінованості результату [2].

Процес формування правової культури реалізує комплекс педагогічних умов, які забезпечують формування правової культури педагога професійного навчання, оскільки спрямовані на підтримку компонентів, що формуються, правової культури особистості й організують керування розвитком майбутніх фахівців. Проведене дослідження дозволило виділити наступні умови:

- системне структурування цілей і завдань формування правової культури;
- відбір формуючого правову культуру змісту освіти;
- розробка й впровадження в навчальний процес факультативного курсу «Правова культура педагога як фактор удосконалювання освітнього процесу», що розглядає питання правової культури педагога професійного навчання й виконуючого інтегративну функцію;
- створення програмного й навчально-методичного забезпечення;
- створення правового освітнього простору, який відбиває специфічні характеристики правової культури й служить універсальним освітнім середовищем її формування;
- забезпечення єдності прав і обов'язків суб'єктів освітнього процесу;
- педагогічний контроль і корекція процесу формування правової культури;
- комплексне діагностування й оцінка формування правової культури.

Виходячи з компонентів правової культури педагога професійного навчання, у якості основної мети моделі формування правової культури виділяється підвищення рівня правової культури педагога професійного навчання в умовах соціально спрямованої й навчально-професійної

активної діяльності в процесі навчання; підготовка соціально й професійно компетентного фахівця – відповідального й активного суб'єкта соціокультурної й професійної діяльності по збереженню й збільшенню культурного фонду в суспільстві.

Однак, судити про досягнення поставленої мети можна лише по зовнішніх зразках соціально спрямованого поведінки й творчо активної пізнавально-ціннісної діяльності. У цьому зв'язку виникає необхідність, по-перше, визначити педагогічні завдання формування правової культури в контексті досягнення мети культурного становлення особистості у вузі й, по-друге, ідентифікувати результати, описавши зовнішні ознаки того, що учні повинні знати й уміти, виходячи з виділених компонентів правової культури педагога професійного навчання. У підсумку, мета стає діагностичною, що перевіряється, а сама процедура діагностики й самодіагностики, оцінки й самооцінки результатів, виконує роль зворотного зв'язку в ході реалізації завдань формування правової культури. Виходячи із цього, мета формування правової культури педагога професійного навчання в процесі навчання конкретизується нами за допомогою постановки наступних завдань.

По-перше, – свідоме засвоєння студентами правових знань, науково й системно і ціннісно обдуманих із соціальних і індивідуально значимих позицій.

По-друге, – формування особистого емоційно-ціннісного, позитивного й зацікавленого відношення до правових цінностей, моральних норм, що склалися і моральним принципам суспільства, його ідеалам і символам, кристалізованим у духовному і практичному житті людей.

По-третє, – формування соціокультурної спрямованості. Вона виявляється по ціннісних переконаннях і поглядах особистості, по орієнтації на духовні ідеали й традиції народу, по правових нормах і принципах особистої поведінки. Зміст соціокультурної спрямованості включає соціальні установки толерантності й культурного співробітництва, обумовлює правову діяльність і правомірну поведінку.

По-четверте, – розвиток здатності до самостійного застосування ціннісних знань, переконань і принципів діяльності в професійній діяльності.

Відбір формуючого правову культуру змісту освіти. Формування правової культури є процес особистісного й професійного становлення, результатом якого є установки його професійної діяльності на індивідуально-значеннєвий характер навчання, створення умов для пізнання дійсності через цілісне сприйняття й усвідомлення свого місця у світі, а сама «особистість породжується в діяльності») успішне формування правової культури педагога професійного навчання можливо в процесі навчальної діяльності. Система навчання у вузі допомагає учню побачити й усвідомити основні віхи професійно-педагогічного й морально-правового вдосконалювання відповідно до рівня суб'єктивних

можливостей [3]. Ця умова відповідає структурно-змістовному компоненту й утворює відбір, структурування й конкретизацію формуючого й розвиваючого правову культуру змісту освіти, відбір відповідних дидактико-методичні засоби, форм і методів навчання, способів діагностики й контролю застосовувані для досягнення цілей формування правової культури педагога професійного навчання.

Знання, яке освоюється в процесі формування правової культури, тільки тоді буде реально регулювати його практичні дії, коли воно перетвориться у внутрішнє надбання педагога, у його особисте знання, у його переконання, емоційно їм пережите й практично апробоване. Кожний педагог як суб'єкт практичної діяльності будує свій власний досвід, створює особисто пережиту стратегію розв'язку педагогічних завдань і свій індивідуальний стиль діяльності; однак формування, удосконалювання, розвиток цієї стратегії й цього стилю можливо лише в системі спільної діяльності.

Освоєння навчальної інформації здобуває для педагога особистісний зміст тільки в контексті його загальної гуманістичної позиції, яка визначає інтерпретацію інформації, одержуваної з різних областей знання, направляє стратегію практичних дій. Те ж ставиться й до вивчення різноманітних педагогічних технологій: оволодіння технічними прийманнями діяльності стає умовою реалізації загальних педагогічних ідей професіонала, які втілюють більш загальні ідеали педагога як особистості.

Моделюючи процес формування правової культури, необхідно враховувати його складність, багатоаспектність і безперервність. Формування правової культури особистості здійснюється в рамках різних соціальних інститутів, і даний процес може бути керованим або некерованим. Процес формування правової культури педагога професійного навчання є керованим, якщо її розвиток і формування відбуваються в умовах навчання й виховання. Якщо формування правової культури відбувається в процесі саморозвитку особистості, то даний процес здійснюється спонтанно. Таким чином, зону формування правової культури фахівця можна позначити, з одного боку, навчально-виховним процесом у вузі, а з іншого – процесом саморозвитку особистості.

Визначення сутності, змісту й структури правової культури педагога професійного навчання, вивчення її особливостей дозволили нам розробити технологію формування правової культури. Розробляючи технологію, ми виходили з того, що процес формування повинен відбивати структуру самої правової культури. У рамках підходу В. А. Сластьоніна й Н. М. Руденко ми розуміємо під педагогічною технологією впорядковану сукупність дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозованого й діагностуючого результату в мінливих умови освітнього процесу.

Критеріями протікання діяльності на технологічному рівні виступають: наявність чітка й діагностично заданої мети, тобто коректно

вимірного вистави понять, операцій, діяльності як очікуваного результату, способів діагностики досягнення цієї мети; вистава досліджуваного змісту у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань, орієнтовної основи й способів їх розв'язку; наявність достатня твердої послідовності, логіки певних етапів засвоєння; вказівка способів взаємодії учасників процесу на кожному етапі; мотиваційне забезпечення діяльності, засноване на реалізації особистісних функцій у цьому процесі (вільний вибір, креативність, змагальність, життєвий і професійний зміст; застосування у навчальному процесі новітніх засобів і способів переробки інформації) [4].

У технологічному плані формування правової культури педагога професійного навчання являє собою поетапний процес, що полягає з 3-х етапів:

- а) ціннісно-орієнтаційний;
- б) змістовно-моделюючий;
- в) рефлексивний-творчий.

Вихідним пунктом кожного етапу є мета, яка конкретизується в системі завдань по формуванню правової культури з урахуванням підсумків попереднього етапу й потім трансформується в результат за допомогою поетапної матеріалізації відповідного змісту, методів, засобів і форм навчання в процесі педагогічної взаємодії.

Ціннісно-орієнтаційний етап спрямований на виявлення й закріплення позитивних мотивів навчання, стимулювання процесу усвідомлення ролі правової культури в професійно-педагогічній діяльності, формування правової поінформованості, знайомство із правовим змістом педагогічної діяльності.

Функція змістовно-моделюючого етапу – відпрацьовування приймань і технологій гуманітарно-орієнтованої освіти в різних ситуаціях, які штучно моделюються в процесі навчання. Цей етап технології спрямований на придбання професійно-правового досвіду, усвідомлення професійно-значимих особистісних якостей, власних можливостей і здатностей і припускає формування діяльнісного компонента правової культури педагога професійного навчання.

Рефлексивно-творчий етап забезпечує закріплення нових пріоритетів і способів педагогічної діяльності. На даному етапі оформляються елементи педагогічної діяльності в руслі ідей правової культури. Провідної стає індивідуально-творча стратегія професійно-особистісного саморозвитку. Цей етап зв'язаний зі становленням технологічного компонента правової культури педагога професійного навчання.

Отже, виходячи з концепцій індивідуально-орієнтованого й індивідуально-розвиваючого навчання, дані умови забезпечують педагогічні та організаційно-педагогічні впливи на особистість, що навчаються й потім направляються через творче суб'єкт-суб'єктна взаємодія до самоорганізації соціально, що професійно й духовно розбудовує особистість діяльності. У зв'язку із цим, планування педагогічних умов формування правової культури педагога професійного

навчання підтримує, по-перше, – активність і змістовність взаємодії педагога й студентів, по-друге, – стимулювання, обмін і взаємодоповнення їх соціально й професійно спрямованих ініціатив і, по-третє, – надання допомоги педагога по конкретних напрямках розвитку правової культури особистості при обліку здатностей і можливостей, що навчаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ермошин Г. А. Законодательная деятельность в образовательной сфере / Г. А. Ермошин // Высшее образование в России. – 1999. – № 6. – С. 3–15.
2. Ігумнов О. А. Розвиток дидактичної культури викладача технічного коледжу : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Ігумнов О. А. – Харків, 2003. – 277 с.
3. Мусінов П. А. Педагогічні умови формування морально-правової культури майбутнього педагога в процесі вузівської підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Мусінов П. А. – Київ, 2000. – 169 с.
4. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. Д. Смирнов. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 304 с.